

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Išeiti į kitą teritoriją

Kai prieš gerus trisdešimt metų mus, moksleiviukus, varydavo tvarkyti sovietinių karių, „nuo buržuazinių nacionalistų rankos“ žuvusių komunistų ar kitų didvyrių kapų, o jei ne kapų, tai rinkti šiukšlių iš miestelio patvorių – prisipažinsiu, norėdavosi pabėgti, tarkim, į malonioj prieblandoje skendinčią biblioteką ir pasislėpti tarp lentynų su knyga apie leopardus žmogėdras. Bet bibliotekoje labai lengva rasti pasislėpusį mokinuką ir išvaryti laukan atlikti tarybinio piliečio pareigos, skambiai vadintos „leninine talka“, ir dar apgėdinti prieš visus: štai kokia tinginė, kokia nepilietiška pionierė, nebus iš jos žmogaus, tvarkytis tingi!..

Kodėl gi dabar, pasikeitus laikams, nesinori slėptis malonioj prieblandoje su knyga apie žmones žmogėdras (leopardai dabar ne madoj) ir nusispjauti į praeities šmėklas?.. Ogi todėl, kad jos – gyvos. Netgi šitas kvailas posakis „lenininė talka“ – gyvas. „Tai lenininė talka, a?..“ – pašmaikštavo kaimynas, kai įnirtusi draskiau ant skardžio, prie šalimais riogsančių garažų, žemėn beveik įaugusias polietileno maišų draiskanais, rinkau butelius (vien nuo šampano atskirą maišą prikroviau), skardines ir visokiausio plauko plastiką. „Nė velnio, – atšoviau pikta. – Nusispjaut man į tą talką. Tiesiog pakešti negaliu, kai prieš akis riogso šiukšlės“.

Kaimynas, tvarkingas, dorų konservatoriškų pažiūrų senutis, suprato ir daugiau neklausinėjo. Kiti kaimynai apskritai nieko neklausinėjo – niekada neklausinėja, nei kai renku šiukšles, nei kai tempiu jas maišais į konteinerį, niekad nepasisiūlė padėti (per gerus dešimt metų!..), nors puikiai supranta, kad tvarkau taigi mūsų visų aplinką.

Ar tas žodis – *mūsų visų* – apskritai ką nors reiškia?

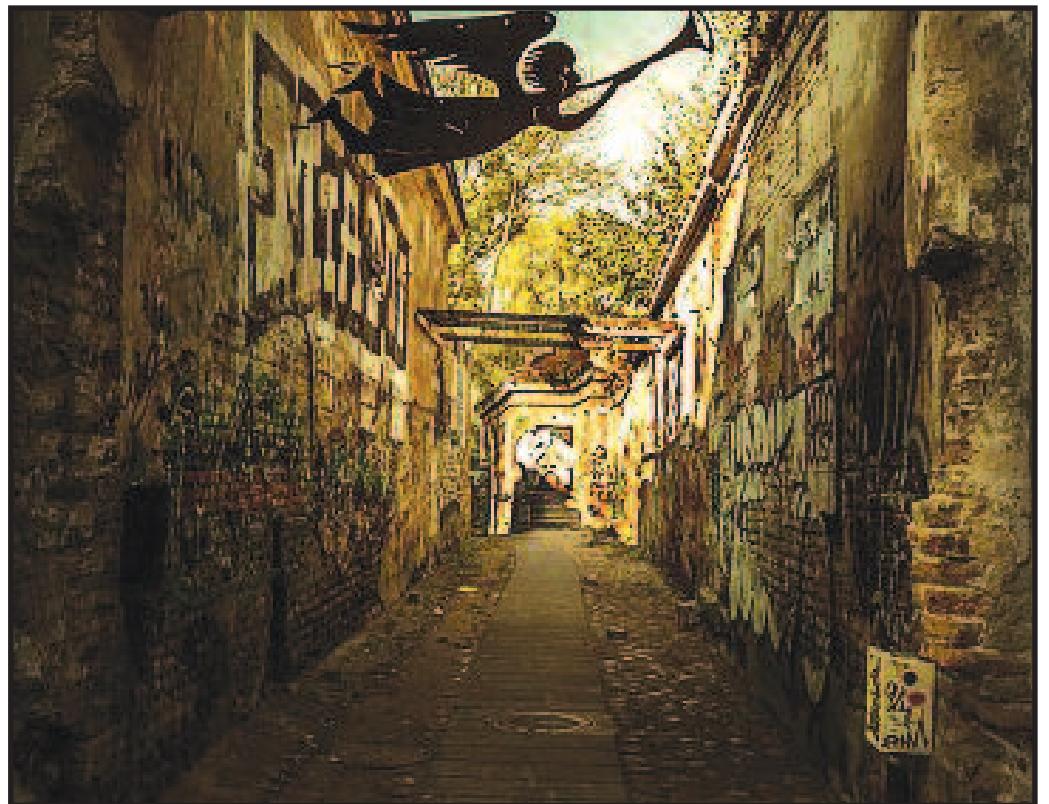
Šiaip jau man susidaro išpūdis, kad kaimynai (išskyrus padorųjį senutį) smagiai išmanęs pasišaipto. Taip ir girdžiu balsus: „Taigi čia ne jos teritorija. Ko ji čia plėšos, durinė?“.. Ir matau, kaip meta pro tvorą tuščią bambalį, saulėj tik žybteli kaštoninis plastikas, net širdį suvirpina.

Suprantu juos. Teritorija – tokia vieta, kur kaip šuo turi „atžymėti“ kiekvieną stulpelį, kad čia tavo. Ten, kur jau nebesmirdi tavo myžalais – svetima teritorija. Taigi, toliau turėtų eiti posakis: „Čia valdžia turėtų viską tvarkyti. Kiemsargis, savivaldybė...“ ir taip toliau, ir taip toliau.

Taip, žinoma. Tai miesto valdžios reikalas. Bet jeigu toji miesto valdžia kiemsargį tvarkyti mūsų mažutės gatvelės atsiunčia kartą per kelis metus (kodėl, nežinau, bet miesto merui, kuris nemoka kiemsargiams algų, mielai išpirčiau į vieną vietą)?.. Jeigu tą mūsų mažutę gatvelę, panašią į apendiksą, galime susitvarkyti mes patys – tam tikrai nereikia nei daug laiko, nei lėšų?..

Man susidaro išpūdis, kad kaimynams tvarkytis ne savo kieme būtų kažkaip gėda. (Na, kiti ir savo kiemuose nesusitvarko, bet tai jau kita kalba). Kad jie gyvena beorėj erdvėj, tarsi kosmonautai stotyje *Mir* – aplink vakuumas, *ne mano* teritorija. Ir išeiti į ją tolygu beprotybei. Savižudybei. Absurdui.

Mums visiems reikia išeiti į *kitą* teritoriją – ten, kur gyvena kiti. Suprasti, kad gal ir tu ten gyveni. Žinoma, jeigu tavo gyvenimas neapsiriboja vien tavo kiemu. Pagaliau juk ir valstybė – teritorija, kur ne tik tavo kiemas yra svarbus.

Vilnius, Užupis

SKERSGATVIS

*Klevas virš skersgatvio sparną išskėtęs,
Baigia žydėti alyvos.
Kalas pas tvorą miestiškas kietis –
Kietas, šeriuotas, bet gyvas.*

*Aidi orkestrai, mušasi žmonės,
Kasa daržus, kaso galvą.
Kybo mėnulis – nedidelis, plonas –
Ir pranašauja šalną.*

*Vėjas ant lūpų, dulkinio bruko
Šiausia kuoduota čerpe.
Vyrai susėdę geria ir rūko,
Moters – liežuviais verpia.*

*Juokias dėl nieko, verkia dėl nieko
Ir miega ant kairiojo šono.
Nešas varnėnas raudoną slieką
Į inkilo kapišoną.*

*Viskas čia paprasta kaip ir pasauly:
Dora, nedora, bet gyva.
Velka šuo parūdijusį kaulą
Pro dieviškai žydinčią slyvą.*

Renata Šerelytė

Jurgis Kunčinas

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Išeiti į kitą teritoriją* 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Pasiekusi pasaulinės šlovės Marija Gimbutienė išliko paprasta, ne profesoriška moteris* 3-as psl. Jolita Skablauskaitė. Ir deivė raudonrūbė. Poezija* 4-as psl. Astrida Petraitytė. Mūsų šimtmečio aidai Vokietijoje* 5-as psl. Erla. Knyga apie nepavergto žmogaus pasaulį* 6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Login 2018 Vilniuje* 7-as psl. Romualdas Kriaučiūnas. Aš norėčiau prikelti ir į Dainavą perkelti nors vieną senelį* 8-as psl. Kultūros kronika*

Kitame numeryje: Krikščioniškas Arnaud Beltrame žygdarbis* Antano Tulio novelės ir laiškai A. Vaičiulaičiui

Pasiekusi pasaulinės šlovės Marija Gimbutienė išliko paprasta, ne profesoriška moteris

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Šiaurietė mokytoja Sigita Būdvytienė – senosios Europos ir visos civilizacijos tyrinėtojos, archeologės, profesorės Marijos Gimbutienės paskutinių gyvenimo metų liudininkė, jos padėjėja. Topangoje, kalnuose, aštuonios mylios nuo Santa Monicos, prie pat Ramiojo vandenyno šalia profesorės ji buvo nuo 1992-ųjų gruodžio iki 1993 m. lapkričio 22 d.

Topangoje mieliausia – gamta

Kai S. Būdvytienė atskrido į tolimąją Californiją, M. Gimbutienės vardas jai beveik nieko nesakė. Buvusi rusų kalbos mokytoja norėjo pramokti anglų kalbos, kad vėliau jos galėtų pati mokyti Lietuvoje, be to, šiek tiek užsidirbti. Los Angeles priemiestyje Santa Monicoje gyvena jos sesuo su šeima. Sesuo ir padėjo gauti rekomendaciją tapti M. Gimbutienės pagalbininke. Profesorė tuo metu gyveno Topangoje. Dabar tai jau turtingas rajonas, sako S. Būdvytienė. O kai profesorė pirko žemę ir namelius, buvo pigu.

Tai buvo maždaug prieš trisdešimt metų. Aplinką profesorė susikūrė pati, ją vis patobulindama, daugiausia dėmesio kreipdama į sodą. Pasodinę abrikosų, persikų, slyvų, gervuogių, apelsinmedį. Namai – trys, du nuomojo, o trečiame gyveno. Pastarasis – paprastas vienaukštis asbestinis namelis. Jį padidino, pristatydamas iš medžio ir stiklo darbo kambarį, kuris drauge buvo ir miegamasis. Pora rašomųjų stalų, pakeliama lova-spinta, stiklinės sienos, kad visada būtų galima matyti gamtą.

M. Gimbutienė savo pagalbininkei yra sakiusi, jog visko gali būti, kad tas namelis buvo ir jos ligos priežastis. Anksčiau namai iš asbesto plokščių Amerikoje buvo labai populiarūs, o vėliau – uždrausti.

Profesorė pati įrengė ir cementsuotą kiemą su stogu. „Tačiau mieliausia čia gamta, kuri Gimbutienei buvo svarbiausia. Pinigus turėtum mokėti jau vien už tai, kad ten gali būti“, – sako, prisimindama Topangą, S. Būdvytienė.

Marija Gimbutienė Raganų kalne 1981 m.

Marija Gimbutienė Palangoje

Šypseną sukeliantis taupumas ir... azartas

Iš labiausiai išsiminusių mokslininkės darbo ir gyvenimo įpročių – šėštą valandą ryto geriama kava. M. Gimbutienė buvo „rytinis paukštis“. Ji mėgdavo ir pasportuoti, pašokinėti ant kieme stovėjusio išstemto tinklo. Paskui apeidavo sodą, pauostydavo gėles, pašnekėdavo su savo sūniukais, kurių turėjo bent tris, paskutinį paršivežė iš dykumos jau drauge su padėjėja iš Lietuvos.

Daugiausia mėgdavo darbuotis prie rašomojo stalo. Paskutiniaisiais gyvenimo metais tai neretai darydavo ir lovoje.

S. Būdvytienė pasakoja, kad profesorė labai saugojo knygas, rankraščius. Neduok Dieve paliesti kokį popierėliu užkištą reikalingą puslapį.

Labai mėgo tuos, kurie domėjosi jos darbais. Sigita pasakojo apie trejetą dienų Santa Barbaroje vykusią konferenciją, skirtą Senajai Europai. Ten buvo ir M. Gimbutienės knygų ekspozicija: „Profesorė jautėsi nepaprastai blogai, tačiau sakė: „Aš turiu važiuoti. Jeigu matau, kad žmonės manim domisi, bet kuriuo atveju tą padarysiu“. Ji net gerai sėdėti negalėjo, mašinoje pusiau gulom sėdėjo, tačiau važiuavo.“

M. Gimbutienė iš kitų

išsiskyrė temperamentumu, emocionalumu. Tas gyvumas traukė daugelį. Buvo be galo veikli ir nemėgta, kurie verkšlena. Jei nors kiek galėdavo, iš paskutiniųjų atsistodavo. Kartais būdavo skaudu matyti. Labai nemėgdavo kalbėti telefonu. „Trukdo“, – sakydavo.

Juokingiausias profesorės bruožas, pasak gerb. Sigitos, taupumas. Dykumoje ji turėjo dešimt akrų žemės. Ten be galo brangus vanduo, todėl tokių sodų kaip M. Gimbutienės daugelis nelaikydavo. O jos viskas apsodinta. Kiekvieną medelį, krūmelį per vasaros karščius reikėdavo laistyti. Na, ir iš nuomininkų surinkti pinigai „ištirpdavo“. O „išplėšti“ iš nuomininkų tuos pinigus buvo labai sunku, nes dykumoje didelis nedarbas. Neretai šypseną sukeliantis taupumą lydėjo visiška priešingas – azartiškas lošėjos įprotis. Kaip pasakoja Sigita, visi jos draugai lošdavo. Važiuodavo į Las Vegasą. Atvažiuoja kas nors iš bičiulių ir sako: „O, mes lošėm.“ „A, reikėtų ir man pabandyti, – sakydavo M. Gimbutienė. – Tai juk toks linksmas užsiėmimas.“ Tačiau maksimali riba buvusi tūkstantis dolerių. „Viskas, daugiau nelošiu. Matei – kitiems sekasi, o man ne“, – tokio įvykio liudininke buvusi ir Sigita.

Jos didžiausias draugas buvo darbas

Taip į klausimą, kas buvo M. Gimbutienės draugai, atsakė S. Būdvytienė. Todėl ganėtina dažnai ir jų šneka sukdavosi apie ekspedicijas, tyrinėjimus, kuriuos labiausiai primindavo namuose saugoti radinių maketai. Kartais atvažiuodavo kolegė, kuri anksčiau vykdavo drauge į ekspedicijas.

Mokslininkė pasakojo, kad disertacijos „Laidosena Lietuvoje priešistoriniais laikais“ paskatino imtis tėvo mirtis. Nuo šito ir prasidėjo. Pasinėrimas į dingusį pasaulį tapo ir iššūkis tradicinėms pažiūroms į priešistorės bendruomenes. Los Angeles Californijos universiteto Europos archeologijos profesorė buvo ir šio universiteto kultūros istorijos muziejaus Senojo pasaulio archeologijos skyriaus organizatorė, daugelio tarptautinių suvažiavimų, simpoziumų priešistorės, religijos ir kitais klausimais dalyvė. Po ekspedicijų Europoje – Graikijos Makedonijoje ir Tesalijoje, Pietryčių Italijoje ir kitur rašė veikalus, žinomus visame pasaulyje, jų apie dvidešimt: „Deivės civilizacija“, „Senosios Europos deivės ir dievai“, „Deivės kalba“ ir kiti.

Visos tos knygos parašytos mokslinė kalba, kaip ir dera, žinoma, tokio lygio tyrinėtojai. O paskutiniaisiais M. Gimbutienės gyvenimo metais Harterio leidykla profesorei pasiūlė parengti knygą, skirtą plačiajai visuomenei. Paskyrė į pagalbą redaktorių, kuris norėjo, kad knyga būtų kuo populiareesnė, o profesorė stengėsi, kad joje būtų kuo daugiau mokslinės informacijos. Dėl šito su redaktorium net pykosi. Sigita padėjo profesorei maketuoti tą knygą, tačiau ar ji tikrai pasiekė skaitytoją, ji taip ir nesužinojo.

Eduardas Jonušas ir Marija Gimbutienė senosiose Nidos kapinėse 1981 m. Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

Profesorė per neparuoštą vakarienę prarado bičiulį Nobelio premijos laureatą

Draugų M. Gimbutienės namuose netrūkdavo. Dažniausiai atvažiuodavo jos lygio profesoriai. Tačiau ypač čia buvo laukiamos „Deivių ir dievaičių“ sambūrio dalyvės. Iš visų Amerikos pakraščiu dažnai atvykdavo apie penkiolika moterų, tarp jų net bedarbių. M. Gimbutienė jos vadindavo Motina Deive. Giedodavo, dainuodavo, kalbėdavosi, šalavijais smilkydavo. Lietuvių tarp jų daugiau nebuvo. Kartais sambūrietės rinkdavosi Malibu, ten vykdavo ir profesorė. Toje kompanijoje būdavo ir Joku Marle, rašiusi apie žymiąją mokslininkę biografinę knygą.

Nukelta į 8 psl.

efoto.lt nuotraukos

IR DEIVĖ RAUDONRŪBĖ

JOLITA SKABLAUSKAITĖ

***

mylimieji mano, anapus ribos,
geriau išsilaisvinti, kur laukai
iki pat dangaus tvyro pilni šokančiųjų,
kur karvės ir akmenys veidais žmonių
be nevilties tau spokso iš paskos,
ir krūmai giedantys, ir angelai, suskridę
virš klijimų, neapsakomais drabužiais;
moja tau kiekviena guba saulės spalvos;
šiekštas čia, ar jo šešėlis nudilęs,
plynė apgaubta iškilnaus laukimo,
ir namai prasmegę žalumo pievose,
ir žmonės dievai, bėgantys pirštų galais
žolių bangomis sukilusiomis,
o kažkas, nukritęs ant galvos, dar miega
prieš kaitrią saulę; vidurdienis arba
rytas tykūsis, nurausvintas dūzgimo,
maži šokėjai išpuikę, ant šieno kupetos,
saldūs pienas, kupstai sklidinį gyvybės;
ir sklandau virs versmės, saulės paausintos;
nerimas snaudžia, krantas kažkur pasirodo,
bet už jo vėl – upė, vėl šokančiųjų pasaulis,
vėl aš ten nardau, mylintieji mane;
nėra jokios ribos, vien dūzgimas bičių,
saulės blyksniai, dainos, ganyklos skaidrios –
vien virpuliavimas šešėlių.

MIEGANTIEJI

Tikrovė kasdienybė – saulės išdegintas sapnas ryškus,
tik pasąmonėje žvakės liepsna spingsi;
šešėliai juodi į ertmę paausnotą krenta,
ir laša vaškas tyloje;
šalia plonyčio ugnies stulpo –
miniatiūrinio bokšto, vos svyruojančio,
susitinka jie. Šviesa neryški.
Plaukia joje dūminis kaspinas,
plaukia prieblanda.

Jie nakties pilni, bet šviesūs dūmai,
bėgančio vaško kvapas...
Moteris melsvu, žemėm apneštu veidu,
miglos sparnais,
ir vyras, neaiškus žvėris, įtemptomis akimis,
o tarp jų – tik šešėlių linijos, praeitis,
joje paliktos kampuotos pėdos...
Ir tamsoje auga akys – juodos ir raudonos,
žvilgsniai susilieja, persipina vyzdžiu atšvaitai,
spraga žvakė.

– Mylintieji, ar tai – jūs? – klausia
žmogus, žiūrėdamas į šulinį gilų.
– Ne, tai – mūsų slaptas vidus, – atsako
jam du balsai iš pačios gelmės, –
joks garsas nesuvirpa naktį,
tik praeidamos čia šnara mintys;
mes girdime jas, kaip aklieji
apčiuopia spalvas. O žmogau!
Nesvaidyk akmenų į akis, pravertas lūpas...
Miegame, sapnuojame savo būsimas dienas...
...O vėjas plaukia...
...Plaukia debesyse nulietas
Marijos Magdalenos akvarelinis kūnas,
plaukai į žemę krenta – išsilydęs auksas.
Nekalta šviesa. Ir kiek spindesio geltonyje tame.
...O vėjas plaukia...
Ir miestelio stogai skęsta plaukuose.

Pats vidurdienis. Dainuojame tyliai.
Dainuojame, sėdėdami ant čerpių šiltų
bet vienas kito negirdime.

– Neįžvelgiamas siluetas tavasis.
Ir kūnas mano – nematomas...
Amžinai skraido paukštis margas,
mėto raudonas, žalias plunksnas;
rinkime jas, tai – karūnos pačios tikriausios,

žiūrėk, mums pavydi rausvas, dievas
ir deivė raudonrūbė. Koks raudonas jų pavydas!
Kyla balionai, šlama aitvarai.
Nesijaudink, tai – iškreiptas vaizdas,
o apačioje žmonės tikrieji skuba į šventę;
kaip švelniai virpa pažeme
skaidrus, pastelinis krūmas.
Pavasaris prasideda šviesiausias;
tu ištiesi ranką it popierinę vėlę
ir dovanoji rožes išsiskleidusias šlapias
jai – geltonajai Marijai,
ne man, nuodėmingai, labai juodai.
...O vėjas plaukia...
Iš kaukės egiptietiškos išauga
nepradėtas kūdikis, pelenų spalvos;
pažvelk, vėjas neša jo kepuraitę raudoną,
virš stogų skiaučių ji mirga ilgai
ir tavo šuo, žydromis akimis –
toks pat nuolatinis mūsų padangių keleivis,
neloja ant manęs, nekanda...
Neskubu ir nelaukiu... O tu?

– Aš tyliu, nesupančiota beprote,
mes miegame ir dainuojame sapne.

– Mylintieji, kodėl jūs neprabylate? – klausia
senas žmogus, žiūrėdamas į šulinį gilų.
– Nemėtyk akmenų. Eik šalin, žmogau!
Mes miegame...

...O vėjas plaukia,
senolio barzda, visai pražilusia.

***

Iš rudo pasklidusio purvo – augalo keisto –
upės mėlynume išplaukia vyriški marškiniai;
jie nuausti iš melsvai oranžinių sparnų,
ir į juos nusileidžia šerkšnotos dangaus peteliškės...
Mes einame vienas į kitą ilgu krantu,
keroja purvo pirštai ir žydi žiedais pilkais,
raudonas miestas ant skardžio svyra,
o marškiniai be kūno – tik didelė šilta ir šalta pe-
teliškė
tiesia mažo paukščio snapą į viršų...
Susitiksime už balto posūkio, skaistaus upės vingio...
Žalia gotikinė šaka – liūdna moteriškė
žvelgia į tuščių marškinių vidų,
ir plaukai pravirksta ašarom žaliom,
žalsvas sijonas su klostėmis rauktom
ir kūnas pusnuogis pakyla,
ir vėjas drabužį neša, kojas, rankas, krūtis – paupiu;
bąla, alpsta, rauda veidas vienišas marškinių
melsvai oranžiniame kūne,
žiema, vasara, šerkšnas ir tvankuma susimaišo,
o upės purvas plečiasi, vis rangosi savam pilve.
Ak, mes einame... Kiekvienas tik į save.

Mūsų šimtmečio aidai Vokietijoje

Astrida Petraitytė

Galime džiaugtis, kad Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetis rūpi ne tik mums. Štai ir vienas vokiškosios Academia Baltica seminaras buvo skirtas trijų Baltijos valstybių šimtmečiams aptarti. Ši už Flensburgo (taigi jau visai Danijos pasieny) Sankelmarko kaimelyje, prie Sankelmarko ežerėlio, kone miške įsikūrusi akademija yra ne mokslinė, bet „šviečiamoji“ institucija, į jos seminarus, išvykas, kitus renginius renkami žingeidūs vokiečiai, už šį malonumą, suprantama, susimokantys. Kai pristatoma Lietuva ir jos kaimynės (kartais tai būna Kaliningrado/ Karaliaučiaus sritis ir Lenkija), keletui iš tų šalių pakviestųjų klausytojų padengiamos kelionės išlaidos, atskaitant tam tikrą dalyvio mokestį.

Balandžio 6–8 d. Sankelmarke surengtas seminaras įvardytas maždaug taip: „Proveržis: 100 metų Baltijos valstybių Nepriklausomybei“. Peržiūrėjusi programą turėjau progos tradiciškai pabambėti: nė vieno pranešėjo iš Lietuvos, mūsų šalį pristato vokiečiai (žinia, išmanantys). Mielam akademijos vadovui dr. Christianui Pletzingui nevenčiau šių priekaištų išsakyti, tad ir dabar nuvykusi nenutylėjau. Tiesa, šįkart „lyginamuosius“ argumentus nelabai galėjau pasitelkti – mūsų kaimynės taip pat pristatė daugiausia vokiečių mokslininkai, nors estai ir turėjo šokių tokių „privilegijų“ (o anksčiau vis būdavo progų išsakyti pavydą: štai kiek lenkų pranešėjų, kiek kaliningradiečių...).

Po seminaro vadovų pasveikinimų – Pletzingui talkino Talino universitete besidarbuojantis prof. dr. Karstenas Brügemannas – pirmuoju pranešimu, galima sakyti, Estija buvo oficialiai reprezentuota: apie „Estiją Europoje“ kalbėjo šios šalies ambasadorius Vokietijoje dr. Martas Laanemäe. Nors seminaro tema – istorinė, ambasadorius įvertino šiandieninę Estijos situaciją, kurią pats pusiau juokais apibendrino: „viskas gerai“ (nepaisant iš tiesų egzistuojančių problemų – socialinės nelygybės ir pan.). Didžiausiu Estijos laimėjimu, matyt, buvo įvardinta „digitalizacija“: kone ant vienos rankos pirštų įmanu suskaičiuoti tai, ko negalima padaryti informacinių technologijų pagalba – dar negalima „internetiškai“ vestis ir išsiskirti...

* * *

O du Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui skirti pranešimai išties buvo informatyvūs ir pozityvūs (t. y. bylota ne nuo teisėjiškos ar pamokslininkiškos pakylos).

Sankelmarko akademija ne iš fasadinės pusės

Lietuvių trijulė su Ch. Pletzingu (v.) ir E. Kurmies (d.)

Prof. dr. Joachimo Tauberio pranešimo pavadinime („Lietuvos Tarybos reikšmė po 100 metų“) raktinis žodis taryba net neverstas į vokiečių kalbą. Vokiečių auditorija galbūt ir pirmą kartą išgirdo apie Lietuvos Tarybos žingsnius prieš ir po lemtingosios Vasario 16-osios deklaracijos paskelbimo. Prasmingai primintas kontekstas – carinė okupacija, spaudos lotyniškais

rašmenimis draudimas, unikalūs mūsų kultūros fenomenai – knygnešystė (lietuviškos spaudos leidyba Mažojoje Lietuvoje, kontrabandinimas jos gabenimas per sieną Didžiojoje Lietuvoje). Pirmojo pasaulinio karo metais, 1917 m. rugsejo 18–22 d., gavus vokiečių valdžios leidimą, surengta Vilniaus konferencija, kurioje ir išrinkta 20 narių Lietuvos Taryba. Tų

metų gruodžio 11 d. ji paskelbė Nepriklausomybės deklaraciją, kuria dar išpareigota amžiniems ryšiams su Vokietija. Šis punktas anuliuotas 1918 vasario 16-osios nutarimu: Lietuva atstatanti savo valstybę su sostine Vilniumi ir nutraukianti visus buvusius ryšius su kitomis valstybėmis.

Žinoma, pranešėjas nenutylėjo ir trumpalaikio mūsų istorijos kuriozo – sprendimo kurti monarchiją, derybų su Viurtenbergo kunigaikščiu Wilhelmu von Urachu; šis 1918 m. liepos 11 d. paskelbtas Lietuvos karaliumi Mindaugu II, tačiau „karaliaus“ nespėjus nė karūnuoti, lapkričio 2 d. Lietuvos Taryba šį sprendimą atšaukė. Tauris pabrėžė galiausiai realybę tapusias demokratines Lietuvos Tarybos nuostatas: kaip Vasario 16-osios nutarime ir pasižadėta, Taryba nutraukė savo veiklą, sušaukus Steigiamąjį Seimą (1920 05 15).

Antrąjį lietuviškos tematikos pranešimą („Svajojant apie skrydį“ ar pan.) perskaitė Berlyno universiteto atstovė dr. Eva Pluhařová-Grigienė (dirbusi kurį laiką ir Thomo Manno kultūros centre Nidoje, gerai kalbanti lietuviškai). Meno istorikė į Lietuvos tarpukarį pažvelgė per savąją prizmę – vizualiuosius laikmečio liudijimus. Pradedant Vyčio simboliu, ekrane pateikta ir spaudos iliustracijų, ir – paliudijant Kauno europėjimą – naujosios architektūros (taip pat ir ambicingoji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia), moderniojo meno pavyzdžių (A. Gudaičio tapyba ir kt.), ir patriotiškai pakilių plakatų („Mes be Vilniaus nenurimsim!“), ir tautinių mažumų įsijungimo į valstybės kūrimą paliudijimų („Žydų karių sąjungos vėliava), ir pan.. Vizualinis „pasakojimas“ išties atskleidė Lietuvos tarpukario aktualijas, emocinį krašto nusiteikimą. Tačiau bent jau mano klausą žeidė nuolat pranešėjos komentaruose pasikartojantis vertinimas „nacionalistinis“ – taip buvo pristatyta ir Tautininkų sąjunga, kurios plakatą regėjome, ir Smetonos režimas (nors kartu vartotas

Seminaro klausytojai.

A. Petraitytės nuotr.

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

ir kur kas adekvatesnis apibūdinimas „autoritarinis“). Tad neiškentusi savo netobula vokiečių kalba teiravausi: ar, pranešėjos nuomone, Tautininkų sąjunga apibūdinama kaip nacionalistinė šiandieninė šio žodžio prasme... Dr. Eva garbingai pripažino, kad klausimas sudėtingas, ir ji dar apie tai pagalvosianti.

Beje, turėjau progos vieną iš klausytojų – Erke Kurmies juokais pavadinti Lietuvos advokatu: mat šis Karaliaučiuje gimęs hamburgiškis diskusijose po pranešimų nekart stojosi papildyti auditorijos žinių apie mūsų šalies istorinę didybę (primindamas, pavyzdžiui, Jogailos vedybas su Jadvyga ir pan.).

* * *

Nesiimsiu referuoti pranešimų, pristačiusių įvairius Estijos ir Latvijos istorinius aspektus, tik pažymėsiu darskart išsąmonintą istorinį šių šalių fenomeną – Baltijos vokiečius (Deutschbalten). Ir carinei Rusijai „priglobus“ Baltijos provincijas (tas įvardijimas neapėmė Lietuvos, kaip žinome, tapusios „Šiaurės Vakarų kraštu“), jose nuo seno išikūrę vokiečių kilmingieji puoselėjo savo bajorišką gūžtas (dvarus). Štai aš pirmąkart ryškiau išsąmoninau 1905 metų revoliucijos padarinius mūsų kaimynėms – čia įnirtingai plėsti pirmiausia vokiečių dvarai, daugelis jų savininkų nuo suirutės traukėsi, o grįžę nesyk savo tėvų ir senelių namus turėjo atstatyti iš griuvėsių... (Skaitytas ir pranešimas apie dabartinę šio paveldo situaciją: nemažai vokiečių dvarų tapo mokyklomis, dalis jų visai sunykę ir pan.)

Nepriklausomybės kovos, nelengvos Lietuvoje, čia dar labiau komplikavosi, nes į nepriklausomybinių – bolševikų (Raudonosios armijos) opoziciją įsiterpė nevienareikšmė kilmingųjų vokiečių pozicija. Prieš Sovietų Rusijos įsiveržėlius ir vietinius bolševikus jie, žinoma, savo tėvynę gynė, bet nebūtinai palaikė nepriklausomos Estijos ar Latvijos idėją.

* * *

Reziumuoti norėčiau geranoriška akademijos vadovo Pletzingo reakcija į mano bambėjimus: pasiguodęs, kad sunku pakviesti mokslininką iš Lietuvos, norintį, galintį vokiškai padaryti pranešimą, sakėsi mielai laukias siūlomų kandidatūrų. O kitamet Academia Baltica planuoja seminarą Rytprūsių tema, mūsų krašto žinovams vokiečių kalba juk neturėtų būti svetima. □

Sankelmarko akademijos ir seminaro vadovas Ch. Pletzingas

Knyga apie nepavergto žmogaus pasaulį

ERLA

Ona Halina Lukauskaitė-Poškienė. *apie laisvę ir apie tulpės žiedą*. – „Lucilijus“, Šiauliai.

Prieš keletą mėnesių viena moteris manęs paklausė, ar nebūtų galima įsigyti knygos apie tremtinius leidyklos kaina. Atsakiau, kad tokia galimybė yra. Tiesą pasakius, nustebau išgirdusi, kad knygas apie tremtinius renka, domisi jų istorija moters anūkė. Pasiūliau Onos Lukauskaitės-Poškienės „Apie laisvę ir apie tulpės žiedą.“ Mergaitei patiko močiutės dovana. Šią knygą nusipirkau ir pati.

Pasidėjau ir pamiršau. Su drauge kalbėjome apie mokyklą, bendrus pažįstamus. Tuomet kaip pro miglą prisiminiau sovietinius laikus, kai vien Onos Lukauskaitės vardo paminėjimas grėsė susidorojimu. Grįžusi namo puoliau prie knygos. „Prarijau“ gan greitai, žinodama, kad dar ne kartą prie jos grįšiu.

Onos Lukauskaitės-Poškienės išlikusius kūrinius ir epistolinį palikimą į knygą sudėjo humanitarinių mokslų daktarė Dalia Striogaitė. Paskutinėmis gyvenimo dienomis dalį savo rankraščių knygos autorė buvo perdavusi sudarytojai. Toks Onos Lukauskaitės pasirinkimas liudija jos išvalgumą, išugdytą netekčių ir patirčių. Dalia Striogaitė iš visų įmanomų šaltinių surinko kūrinius. Knyga atspindi Onos Lukauskaitės kūrybos visumą ir jos įvairovę: poeziją, prozą, memuarus. Dokumentai, laišakai, kūriniai sudėti chronologine tvarka.

Įžangoje „Nepavergto žmogaus pasaulis“ Dalia Striogaitė kalba tartum pačios Onos lūpomis.

„Bandysime daug ką prikelti, apvalyti ir nuo užmaršties, ir nuo apytikrio „pagerbimo“, – knygos pradžioje žada autorė ir paaiškina, kad draugams Ona Lukauskaitė buvo Hania, dažnai tuo vardu skelbė savo kūrybą. Skaitytojas sužino, kad Šiauliai ne tik jos gimtasis miestas, bet ir asmenybę formavusi aplinka. Dalia Striogaitė nukelia skaitytoją į XIX amžių, kai Šiauliuose – pusiau žydiškame, pusiau rusiškame Lietuvos mieste – gimė lietuvybės ištakos. Povilas Višinskis, Zubovai, Venclauskiai, Birutavičiai, Janavičiai, Šalkauskiai, Sondeckiai supo mūsų heroję, o „aukojimas

bendram reikalui buvo inteligentų principinė nuostata“ (Dalia Striogaitė). Todėl „šiauliečių inteligentų aktyvumas bei kolektyviškumas padėjo miestui tarpukariu tapti svarbiu šalies kultūrinio gyvenimo centru“.

Onos Lukauskaitės tėvai dėl pasipriešinimo caro politikai buvo ištremiti į Rusijos gilumą. Iš jų Hanė paveldėjo nepriklausomą, maištingą, tvirtą inteligentišką būdą. Gimnaziją baigė anksti, studijavo ir užsienyje, ir Lietuvoje. Nepatenkinta santuoka išsiskyrė – tai tuometėje Lietuvoje buvo tikras iššūkis. Išitraukimas į literatūrą, darbai bibliotekose, mokytojavimas, narystė Lietuvos rašytojų draugijoje, vaikų auginimas ir nuolat lydinti meilė Kaziuui Borutai.

Sovietų okupacija. Karas. Vėl okupacija. Ekstremaliomis sąlygomis Ona Lukauskaitė gelbsti knygas, muziejų eksponatus, žmones. Jos pačios ūgtelėjusius vaikus sunaikina karas. Artimiausi giminės ir draugai emigruoja.

Vienas drąsiausių gyvenimo žygių – pasiruošimas organizuoti sukilimą Lietuvoje su Jonu Noreika Generolu Vėtra ir Stasiu Gorodeckiu – baigiasi išdavyste ir tremtimi į Sibirą. Grįžusi viena iš nedaugelio su Tomu Venclova įkūrė Helsinkio grupę.

Hanios eilės atviros, ilgesingos, maištingos. Kartu ir lyriškos. Gamtos, meilės, draugystės, netekčių ašaromis aplaistytos:

„Niekai, Mes nuo priešų kaip nors apsiginsim, Bet ką daryti, kai sužeidžia draugo ranką?“

... Ir eiliuota pasaka vaikams „Geroji širdelė“.

Kitas Onos kūrybos skyrius „Lagerio pasakos“ – žiauriai negailestingas; dešimt metų gyventi baisiame šaltyje, kai žengus į šalį iš bendros rikiuotės grėsė kulka. Tokiame pragare Oną lydi japoniškų graviūrų vaizdiniai, operų atgarsiai, gimto krašto istorijos. Žmogiškosios savybės padeda arba išgyventi, arba ne: „gyvenimas lageryje toks sunkus, kova už būvį tokia aštri ir atvira, kad žmogų ten matai tarsi nuogą, be pagražinimų, tokį, koks jis yra iš tikrųjų“, – konstatuoja Ona Lukauskaitė.

„Šiaulių miesto lyrinė kronika“ – pasakojimai apie miesto, jo apylinkių padavimus, lobius. Su autore klajojame senomis gatvėmis, vietovėmis, grįžtame į istorijos paslapčių labirintus, susipažįstame su miestelėnais. „Ar dėl geografinės padėties, ar dėl nelaimingo likimo jokia bėda Šiaulių neaplenkdavo. Todėl, išskyrus bažnyčią, ir nėra Šiauliuose senų pastatų. Nuo XVII iki XIX šimtmečio maras net šešis kartus ištuštino miestą, daug gaisrų ir karų jį naikino, o Šiaulius vis atstatydavo ir gyventojų mieste kaskart didėjo. Vėliau tas nelaimės iškentę žmonės įgavo atsparų ir kietą būdą, kuris jiems padėjo pakelti visokį negandą ir gimtinių savos neapleisti“, – kronikų pradžioje rašo Ona Lukauskaitė.

Kūrybinis palikimas sudėtas į devynis skyrius. Po jų eina „Laiškai, kurie išliko“.

Knyga „Apie laisvę ir apie tulpės žiedą“ išdrįsčiau pavadinti drąsos ir inteligencijos manifestu. Manifestu, kurio autorė Ona Lukauskaitė ruošė 1946 m. sukilimą prieš sovietinę okupaciją. „Skrupulingas sąžiningumas, taurus garbės pajautimas, kilnus pareigos supratimas, pilietinė drąsa ir atsakomybės jausmas už visa tai, kas vyksta krašte ir mieste, tvirti principai, tolerancija ir pagarba kitų žmonių įsitikinimams, humaniškumas“, – taip apie Šiaulių inteligentiją kronikoje rašė Hanė.

Ar mes sugebėsime tai atgaivinti? □

Login 2018 Vilniuje

Ieva Marija Mendeikaitė

Šią vasarą lietuviai turės galimybę išvysti tikriausiai vieną iš pačių inovatyviausių technologijos tematikai skirtų renginių – LOGIN. Birželio 7–8 dienomis Vilniaus operos ir baleto teatre bei Vilniaus Kongresų rūmuose vilniečiai bei miesto svečiai galės pasisemti ir gerokai praplėsti savo žinias apie naujausias viso pasaulio inovacijas technologijų, verslo bei kūrybos sferose. Šiais metais LOGIN bus ypatingas tuo, kad jame kalbės daug įvairių pranešėjų, kurie yra ne tik gerai žinomi, bet ir geriausi savo srities profesionalai. Kaip ir minėjau anksčiau, pagrindinės planuojamos šių metų renginio temos bus Technologijos, Kūryba bei Verslas. Šiomis temomis LOGIN renginio metu dalyvis gausus ekspertų kiekis, o tarp šių kalbėtojų bus galima išvysti Dave Tomkinsą, Christiną Maertinsą, Joną Matonį, Justą Pikelį, Danielį Soaresą, Philą Harvey, Luką Petriką ir kitus.

Nepaisant trijų renginio kategorijų, nereikėtų tikėtis lėkštų pasakojimų apie technologijas arba tik to, kaip teisingai pradėti verslą ir kaip rasti motyvacijos kurti. Šių metų renginyje yra numatoma daugybė temų, kurių dalį kiekvienas galės rasti ir panaudoti sau. Tarp LOGIN pranešimų bus diskutuojama apie robotiką, dirbtinį intelektą, BlockGeeks, dizainą, įkvėpimą, visuomenę, filmus, internetinę asmeninę informaciją, kriptovaliutas, finansus bei daugybę kitų temų. Taip pat renginio pranešėjai kalbės apie inovacijas šiose sferose – kas, jei ne inovacijos palaiko mūsų norą dirbti, kurti bei būti tikrai šimtu procentu suinteresuotam savu darbu bei kūrybos procesu? Šiais metais taip pat numatoma pakalbėti ir apie savo mąstymo plėtrą, išėjimą už standartinio biuro darbo rėmų bei nevengti ir truputėlį pamišėlišku idėjų, kurios kartais gali virsti pačiu genialiausiu atradimu bei prisiminti, kad sėkmingiausi startuoliai būtent taip ir atsiranda.

Monika Bielskytė

Tarp renginio pranešėjų tikriausiai daugiausia dėmesio sulauks viena iš robotikos ir dirbtinio intelekto pranešėjų **Monika Bielskytė**, kuri yra „Future of content Strategist & Creative“ dizainerė bei pranešėja ALLFUTUREEVERYTHING platformoje. Monika pasakos apie tai, kodėl dirba tam, kad įkvėptų žmones pasinerti į medijas bei technologijas, apie tai, kaip svarbu pradėti nebijoti virtualių tikrovės variacijų bei praplėsti savo potencialo ribas. Dėmesio stoka tikrai nenusileis ir finansų temos ekspertas Jon Matonis, įmonės „Bitcoin Foundation“ įkūrėjas ir direktorius. Jon Matonis pasakos, kaip jis atrado kelią kriptovaliutų sferos link, kaip prieš tai teko dirbti tiek VISA International, VeriSign, Sumitomo Bank and Hushmail. Šis ekonomistas bei elektroninių finansų ekspertas koncentruos dėmesį į tai, kaip reiktų praplėsti suvokimą dėl savo finansinių transakcijų su bankinėmis sistemomis ar politinėmis substancijomis bei kaip tikrieji specialybės keliai ir klystkeliai kartais nėra taip lengvai pastebimi.

Šiuo metu Jon dirba kaip nepriklausomas valdybos direktorius tokiose kompanijose kaip Bitcoin, Blockchain, mobilūs mokėjimai bei kituose įvairiuose žaidimų sektoriuose. Savo išradingumu verslo pasaulyje šiam pranešėjui nusileisti neketina ir drąsus bei inovatyvus lietuvis **Justinas Pikelis**. Šis jaunas vaikiną buvo vienas iš tų, kurie sukūrė vieną sėkmingiausių Baltijos šalių startuolių – „Monetha“ (ši grupė inovatorių surinko 37 milijonus per 18 minučių). Ir nepaisant to, kad Justas atsidūrė tarp

sėkmingiausių iki trisdešimties metų sulaukusių žmonių žurnale „Forbes“, jis su savo blockchain technologija pagrįstu startuoliu „Monetha“ taip pat buvo Euronews nuominuotas kaip metų inovatorius. Verslo srityje taip pat dalyvaus dar vienas pranešėjas, kurio jokiais būdais nebus galima praleisti – **Daniel Soares**. Daniel Soares yra nepriklausomas filmų kūrėjas bei kūrybos direktorius. Šis nepriklausomas filmų kūrėjas, fotografas yra laimėjęs daugiau nei septyniolika blizgančių trofėjų, tarp kurių yra net aštuoniolika Kanų Liūtų. Danielis yra žinomas ir tokiose platformose kaip Mashable, Huffington, Post, The Guardian, Vimeo ir daugybėje kitų. Danielis renginyje pasakos, kaip sėkmingai balansuoti tarp asmeninių projektų bei kūrybos ir kartu nenuskriausti savo klientų, koks svarbus ir reikalingas yra asmeninis kūrybinis augimas ir tarp kruopštus darbas su klientų projektais.

Taip pat džiugi žinia laukia ir smarkiai susidomėjusių technologijų pasauliu ir nesulaukia naujausių žinių iš šios srities profesionalų, nes šiais metais tarp pranešėjų dalyvauti ketina ir **Phil Harvey**. Tiems, kad nežino Philo arba nesidomi datos bei dirbtinio intelekto sferomis, trumpas pasakojimas apie šį pranešėją. Philas – asmeninės informacijos architektas bei dirbtinio intelekto žinovas; tokiose skirtingose industrijose kaip architektūra, reklamos marketingas sukūrė asmeninės informacijos startuolį CTO, Londone. Šiuo metu Philas Harvey žinomas kaip savo srities profesionalas, pranešėjas bei barzdotas mokslininkas. Renginyje Philas kalbės apie tai, kaip svarbu suvokti, kad asmeninė informacija šių laikų visuomenėje yra būtinas žmogiškumo veiksnys, tačiau empatija yra pagrindinė priemonė tai pasiekti, taip pat kalbės apie asmeninę saugumą bei grėsmes, slypinčias kaupiamoje informacijoje. Philui apie technologijas pasakoti padės ir **Lukas Petrikas**, kuris yra vienas iš vadovų inovatyvioje laboratorijoje Hong Konge, finansų sektoriuje. Lukas nuo 2010 m. gyvena Hong Konge ir ten bando pritaikyti ir skleisti žinią apie vieną iš pačių dinamiškiausių ir įvairiapusiškiausių finansinių sektorių.

Na, o tiems, kurie pasiilgo kūrybos ir tiems, kuriems tiesiog trūksta motyvacijos bei įkvėpimo šioje srityje, tiems, kurie nežino, nuo ko pradėti, tikrai nevertėtų nusiminti, nes šiame renginyje, nepaisant daugybės nuostabių bei kūrybingų pranešėjų, diskusijose dalyvaus ir **Oobah Buttler**. Oobah – nepriklausomas rašytojas, žinomas dėl savo komedijos ir absurdo komentuojant modernios eros įvykius. Oobah šnekės apie tai, kaip jo darbas nuo mažai komentuojamo bei pastebimo pasiekė globalų žinomumo lygį, kaip jam pasisekė pasiekti tokių kūrėjų, kaip Grayson Perry, Nicholas Thompson pripažinimą. Oobah šnekės, kad be kūrybos jis jokių kitų talentų daugiau ir neturi, ir jam to visiškai užtenka; jis mokys, kaip to užtekti gali ir kitiems. Kūrybos temoje Oobaho bendramintis bus Lukas Ramonas, pagal išsilavinimą advokatas, bet iš prigimties – profesionalus humoristas, garsus savo straipsniais apie politiką, technologijas bei visiems nusibodusią teisę ir kai kuriuos įstatymus. Lukas pasakos, kaip svarbu išleisti kuo daugiau inovatyvių technologijų ir kaip smarkiai jos gali pakeisti tavo gyvenimą, kaip svarbu pasitelkti savo kūrybines galias, kad galėtum tas technologijas pritaikyti realiose gyvenimo situacijose.

Labai linkiu nepraleisti šio renginio žmėnėms, išsiilgusiems inovacijų technologijų, kūrybos ir verslo sferose. □

Oobah Buttler

Justas Pikelis

Aš norėčiau prikelti ir į Dainavą perkelti nors vieną senelį

Dainava 1975 m.

Jono Kuprio nuotr.

Romualdas Kriaučiūnas

Prieš šimtą dvidešimt metų lietuvių literatūros klasikas Maironis rašė:

*Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų!*

Tos eilės iškilo Lietuvai švenčiant Nepriklausomybės atkūrimo šimtmetį. Ne tik Lietuvoje, bet per visą pasaulį nubangavo išpūdingi ir prasmingi minėjimai, parodos, koncertai ir kiti renginiai. Dalis jų, pvz., Dainų šventė – dar prieš akis. Manau, kad ir šių metų jaunimo vasaros stovyklų programose šis jubiliejus bus tinkamai prisimintas. Kaip būtų galima tą pakilią dvasią pratęsti, kad jaunimas ir vėliau galėtų ja džiaugtis ir didžiuotis? Apie tai mąstant ir iškilo Maironio eilės. Kartu su Maironiu ir aš norėčiau prikelti ir į Dainavos jaunimo stovyklą perkelti nors vieną senelį iš kapų milžinų. Pora minčių, kaip tai būtų galima padaryti.

Jau kuris laikas girdėti siūlymas Dainavoje įrengti iškilių Lietuvos istorijos įvykių paminėjimus. Siūloma stovyklaujančiam jaunimui suprantama forma priminti eilę iškiliųjų Lietuvos istorijos momentų. Siūloma vadovautis trimis principais. Projektas turi būti prasmingas, patrauklus ir praktiškas. Projektas turėtų būti prasmingas, keliantis pasididžiavimą lietuvių tauta. Jis turi būti estetiškai patrauklus, meniškai apipavidalintas. Jis taip pat turi būti praktiškas, nereikalaujantis daug priežiūros, atsparus gamtos pokyčiams ir vaikučių karstymuisi. Galvoje turima metalo, akmens, mūro ir gal – nepūvančio medžio kombinacija.

Stovyklose ar kursuose į programas galėtų būti įtraukti tų istorinių žymenų aplankymai su pritaikyta programėle. Taip būtų galima aplankyti visus ar tik kai kuriuos žymenis. Aišku, žymenis būtų prieinami ir pavieniams Dainavos svečiams.

Sudaryti įvairūs svarbiausių Lietuvos įvykių sąrašai. Juos atidžiai peržiūrėjus, susidare apie tuzinas istorinių momentų ar įvykių, kuriuos būtų verta išryškinti ir apipavidalinti Dainavoje. Pradėkime nuo žilos senovės.

1009 m. pirmą kartą paminimas Lietuvos vardas, siekias tautos senovė. Dainavoje turime Rambyno kalną. Tikrasis Rambynas Lietuvoje yra apsuptas legendų ir padavimų, siekiančių pagonybės laikus. Ant Dainavos Rambyno ar pakeliui į jį yra didelis ir senas ažuolas. Labai tiktų prie jo pastatyti aukurą. Kaip tik šįmet Lietuvoje yra skelbiami partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago metai. Kodėl jo pagerbimui ir atminimui ant Rambyno kalno nepastačius aukuro ir nepavadinus Laisvės aukuru?

Mindaugo karūnavimas 1253 m. liepos 6 d. Jis buvo pirmasis Lietuvos karalius.

Vytautas Didysis ir Žalgirio mūšis 1410 m. liepos 15 d. Paminėtinas ir žemaičių krikštas 1413 m.

Švč. Mergelės Marijos apsireiškimas Šiluvoje 1608 m. Dainavoje jau yra tėvo Luko Laniausko SJ pastangomis įrengta Marijos koplytėlė pušyne prie Kryžių kalno.

Šv. Kazimieras, Lietuvos globėjas nuo 1636 m. Dramatiškas jo pasirodymas ant balto žirgo prie Dauguvos upės. Šventuoju paskelbtas 1602 m.

1831 ir 1863 metų sukilimai ir po to pradėtas Kryžių kalnas. Dainavoje Kryžių kalną jau turime. Treikia skatinti jį plėsti ir įprasminti.

Spaudos draudimas (1864 m.), vargo mokykla, knygnešiai, spaudos atgavimas (1904 m.). Šią tematiką būtų galima kartu sujungti ir apipavidalinti.

1918 m. vasario mėn. 16 d. – Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimas. Po to dar sekė trys Nepriklausomybės atkūrimai – 1941, 1949 ir 1990 m.

Dariaus ir Girėno skrydis per Atlantą 1933 m. Proga prisiminti Amerikos lietuvių ryšius su tėvyne.

Partizanai 1944–1957 m. Trėmimai į Sibirą, prasidėję 1941 m. ir pasibaigę atkūrus Nepriklausomybę 1990 m.

Rezistencija. „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“, Romo Kalantos žūtis už Lietuvos Laisvę. Paminklas Romui Kalantai Dainavoje jau yra.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas 1990 m. kovo 11 d.

Sportas – Lietuvos jaunimo savimonės išraiška ir pasididžiavimas.

Kiekvienam įvykiui pažymėti turėtų būti labai trumpas jo aprašymas lietuvių ir anglų kalbomis ant plokštelės (plaketės), pritvirtintos ant žemėje įkasto metalinio stulpelio. Istorinius įvykius reiktų meniškai apipavidalinti su kokia skulptūra ar paminklėliu. Dainavoje jau turime penkių paminėtų įvykių gražią pradžią. Tai Rambyno kalnas su dideliu ažuolu, Švč. Mergelės Marijos koplyčia pušyne, Kryžių kalnas, Romo Kalantos paminklas ir sporto aikštės. Tarp Baltųjų rūmų ir pagrindinės valgyklos ant cementinio pamato yra pastatytas didelis akmuo. Tai buvo Mokytojų stovyklos žymuo, skirtas Simo Kudirkos šuoliui į laisvę. Tačiau apie tai jokio įrašo ten nėra.

Partizanų paminėjimui būtų galima iškasti tikrą bunkerį. Dariaus-Girėno skrydžiui paminėti būtų galima sumontuoti metalinį lėktuvo „Lituanica“ modelį, į kurį vaikučiai galėtų įlipti ir nufotografuoti. Rezistencijai paminėti būtų galima įrengti primityvią spaustuvėlę arba nors eksponuoti spausdinimo priemones. Knygnešių stotelėje būtų galima pastatyti knygnešio skulptūrą prie spygliuotos tvoros arba garsiąją Rimšos „Vargo mokyklos“ skulptūrą.

Žymenų sudėtingumas gali įvairuoti. Kai kur galima būtų įrengti apšvietimą ir turėti garsiakalbiuką su pritaikytu tekstu ir muzika. Šiais laikais, kai technologijos tokios išmanios, galima turėti rankoje laikomus aparatėlius su visa norima informacija. Visi žymenis turėtų būti pagrindiniame stovyklos rajone, vienas nuo kito kiek atokiau, nesuspausti. Savaime aišku, žymenis neturėtų gadinti gražios stovyklos gamtos.

Šis projektas turėtų būti vykdomas ar keičiamas Dainavos jaunimo stovyklos direktorių tarybai nutarus. Taryba iš savo tarpo galėtų paskirti ryšininką dirbti kartu su planavimo grupe. Ši grupė rūpintųsi galutiniu projekto apipavidalinimu ir užbaigimu. Jai taip pat būtų patikėtas lėšų telkimas. Planavimo grupės branduolį galėtų sudaryti stovyklaujančių grupių atstovai. Siūloma, kad kiekviena stovyklaujanti grupė apsiimtų rūpintis bent vieno žymenio finansine atsakomybe. Iš stovyklaujančių grupių paminėtinos keturios ateitininkų sąjungos, Detroito skautai, Mokytojų sąjunga, Tautinių šokių institutas, Heritage stovykla ir kitos. Aišku, reikėtų palikti vietas ir privačių asmenų iniciatyvai bei paramai.

Būtų džiugu, jeigu numatyti žymenis būtų pastatyti iki 2022 m., kada Dainava švęs 65-uosius metus nuo pirmosios vasaros stovyklos 1957 m. Šiame rašinyje pristatyta viena iš galimybių prikelti ir į Dainavą perkelti nors vieną senelį iš kapų milžinų. Tai būtų tikrai prasmingas ir ilgalaikis įnašas į Dainavos misiją skatinti lietuvišką jaunimo tapatybę, krikščioniškas vertybes ir ugdyti vadovus ateičiai. □

Dainavos Dievulio statula.

Ramunės Kubiliūtės nuotr.

Marija Gimbutienė

Atkelta iš 2 psl.

Dėl jos kai kurių keistenybių, nesidomėjimo buitimi būta ir ne visai smagiai pasibaigusių draugystčių. Sigitai profesorė papasakojo apie lemtingą susitikimą su Česlovu Milošu, su kuriuo iki tol draugavo ir buvo gan artimi. Po naujos rašytojo knygos pristatymo į Topangą parvyko drauge. Tuo metu ten gyvenusios dukros Danutės buvo paprašiusi ką nors paruošti vakarienei, tačiau toji ar buvo labai užsiėmusi, ar pamiršo. Profesorė nieko, išskyrus vienintelę picą šaldytuve, namuose neužtikto. Deja, ir tą pačią vos pašildžius ir padėjus ant stalo pagriebė šuo... Po to viskas nutrūko. „Man pasidarė nepatogu“, – sakė profesorė.

Kuo gi maitindavosi pati mokslininkė, neretai kartojusi, jog „yra gerokai daugiau įdomesnių dalykų negu maistas ir virtuvė“? Jos valgis – daržovės, žuvis, kartais – koldūnai, sraigės. Ji nemėgo cepelinų, bulvių plokštainių, sakydavo, ką ta bulvė gali duoti.

Kančia – apsilviki geriausia suknelė ir kur nors eiti

Savotiški buvo mokslininkės santykiai su šeima, kurią, S. Būdvytienės liudijimu, paskutiniuosius gyvenimo metus ji dažnai prisimindavo. Nors ir išsiskyre, su Jurgiu Gimbutu palaikė gražius santykius. Jis į Topangą buvo atvažiavęs ir 1993-iais, dažnai paskambindavo, ypač, kai pablogėjo Marijos sveikata.

„Ji kalbėdavo, kad siekianti moters iškėlimo, atgaivinimo, nes tik per moterį galimas pasaulio vystymasis. Vyras gi sukelia karus, žudynes“, – prisimena Sigita. Kodėl paliko Jurgį? Jis buvo mėgėjas eiti pasivaikščioti, pasirodyti su visa šeima, labai mėgo bendrauti. O Marija šito tiesiog negalėdavusi pakeisti. „Jau žinojau, kad artėja sekmadienis, kad vėl visai šeimai reikės pereiti Bostono gatve. O man tai nerūpi. Aš turiu minčių, turiu dirbti“, – pasakojo savo draugei iš Lietuvos M. Gimbutienė, kuriai tais sekmadieniais Bostone visai nesinorėjo vilktis savo geriausios suknelės ir kur nors eiti. Mokslininkė ne sykį sakė: „Aš nieko neturiu prieš Jurgį, jis geras žmogus, bet labai daug kalba.“ Ji pati prisipažino ir tai, kad dėl jos darbo gal kiek nukentėjo ir dukrų gyvenimas. „Aš labai gailiuosi, kad nebuvau gera mama, bet aš negalėjau suderinti...“ – kalbėjo profesorė atvirumo valandėlėmis.

„Mane Lietuva išgydė“

Sigita ir dabar prisimena M. Gimbutienės kelionę į Lietuvą. Kad mirtinai serga, profesorė žinojo jau trylika metų. „Gydėsi tu, anuo, labai daug vilčių dėjo į naują gydymą – kai iš augliuko, atsirandančio limfomos metu, imamas serumas, aušinamas ir vėl leidžiamas į organizmą. Buvo viena iš pirmųjų sutikusių taip gydytis, deja, nesėkmingai. Tačiau priimdavo ligą kaip faktą, kad taip yra ir kitaip nebus.“ O prieš pat planuotą kelionę į Lietuvą

pasidarė visai blogai – plaučiuose pradėjo rinktis vanduo, sutino kojos. Po chemoterapijos nuslinko plaukai. Nors buvo užsakyti bilietai, iki paskutinės akimirkos profesorė gulėjo lovoje, vis buvo svarstoma: važiuot – nevažiuot.

„Įsivaizduokit: po dviejų valandų lėktuvas išskrenda, o ji tebeguli lovoj, pasislėpusi po antklode ir klausia: „Tai man važiuot ar ne?“ – Nežinau nė ką pasakyti, kol apsisprendžiu, – „važiuokit“. Juk blogiau vis vien nebus. Tik... ko gero, nebeįvažiuos“, – pasakoja Sigita, prisimindama, kaip paskubomis uždeda peruką (drabužiai ir kitkas jau seniai buvo surūšiuoti), invalido vežimėliu nuveža iki mašinos, kurią vairuoja dukra Rasa, įsodina...

Kai paskambina iš Visbadeno, kad jau grįžtanti, Sigita nepatiki savo ausimis. Iš automobilio išlipa visai ne ta M. Gimbutienė: žydyti, švytinti. Kažkas neįtikėtino. „Mane Lietuva išgydė“, – tai vieni pirmųjų jos žodžių sugrįžus. Per tris savaites tarsi kas pakeitė žmogų.

O paskui visų vakarų pokalbių tema buvo viena: Lietuva, Lietuva, Lietuva. Prisiminė vakarą Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kur buvo pagerbta kaip garbės daktarė, gyvenimą Palangoje su seserimi Meile, su kuria, sovietmečiu susitikus kokiam nors simpoziume Maskvoje, tekdavo kalbėtis pasislėpus už kolonų. „Kaip aš šokau, kaip aš šokau. Man trūko oro, bet vis vien šokau“, – pasakojo apie mugę pajūryje ir ten ją pakvietusį šokti dieduką. Ir į Birutės kalną įlipusi. „Aš negalėjau parodyt lietuviams, kad esu silpna“, – sakė.

Žadėjo po metų vėl važiuoti. Gal net grįžti visam. „Ten tokia Lietuva dabar!..“

Į Lietuvą iš ligoninės buvo išleista su sąlyga, kad parvažiavusi iškart tęs chemoterapijos seansą. Tačiau sugrįžusi atsakė. Ko gero, tai buvo didelė klaida.

Išvažiavo Lietuvon S. Būdvytienė lapkričio 20-ąją. Profesorėi buvo likę gyventi vos pora mėnesių. Mokslininkė jau nebesikėlė iš lovos. Davė Sigitai porą pavidimų dėl knygos. Dar sykį Sigita vogčiomis žvilgtelėjo į ašotėlį – Deivės figūrėlę su auskariuku ir dangteliu, dovanotą profesorėi per vieną „Deivių“ sambūrį. Kartą, kai profesorėi buvo ypač blogai, ji parodė tą ašotėlį ir paprasė nepamiršti, kad į jį būtų supilti jos pelnai. Atrodo, jos pageidavimas buvo įvykdytas. O paskutinįsyk žvilgtelėjusi į Topangą, susirado akimis vietą kalnuose, apie kurią M. Gimbutienė ne sykį minėjo: „Čia yra mano kapas.“ Ir iš tikrųjų: toks išpūdis tarsi ten Deivė gulėtų. Ypač mėgdavo su profesore į tą simbolinį kapą žiūrėti saulei leidžiantis. Tai kažkas didingo, nepaprasto“, – sako prisimindama savo įdomiausius gyvenimo metus šiaurietė pedagogė. Žymioji mokslininkė jos atmintyje išliko visiškai ne profesoriška. Tiesiog originalus, puikus žmogus. Ir pasiekusi pasaulinės šlovės, buvo paprasta ir prieinama, kiekviena proga paraginti moteris „pakilti aukščiau“. □

Kultūros kronika

Balandžio 5 d. baigėsi video ir kino menininkės Emilijos Škarnulytės rezidencija Arado šiuolaikinio meno centre, Izraelyje. Arade E. Škarnulytė vystė trumpo dokumentinio filmo projektą, skirtą džiazo saksofonisto Abshalom ben Shlomo istorijai. Ben Shlomo geriausiai žinomas kaip žymaus džiazo muzikanto Sun Ra kūrybinis partneris XX a. aštuntajame dešimtmetyje. Nors filmas pasakoja apie patį muzikantą, kūrinys neišvengiamai atskleidžia platesnę Ben Shlomo bendruomenės – hebrajų izraelitų – realybę. Emilijos Škarnulytės darbai buvo pristatyti 2016 m. Venecijos architektūros bienalėje, 2016 m. SIART Bolivijos tarptautinio meno bienalėje, 2015 m. Tarptautiniame Roterdamo kino festivalyje, 2014 m. San Paulo meno bienalėje ir Hors Pistes festivalyje – Pompidou centre ir kitur.

Balandžio 3 d. Paryžiaus Orsė muziejuje prasidėjo festivalis „Musica Baltica“, truksiantis iki birželio mėnesio. Įspūdingiausio Baltijos šalių 100-mečio paminėjimo kultūros renginio Prancūzijoje – Baltijos šalių simbolizmo dailės parodos atidarymo Orsė muziejuje – išvakarėse gausiai susirinkę žiūrovai susižavėję klausėsi kamerinio orkestro „Kremerata Baltica“ smuikininkų Džeraldo Bidva ir Madaros Petersonės, altininkės Santos Vizino, violončelininko Peterio Cirso ir žymiojo lietuvių pianisto iš JAV Andriaus Žlabio koncerto. Programoje skambėjo kompozitorių Peter Vasko, Erkki-Sven Tuuro, Giedriaus Kuprevičiaus ir Andriaus Žlabio kūriniai.

Balandžio 1–3 d. didžiausiam tarptautiniame vaikų teatro festivalyje Izraelyje, organizuojamame Haifos teatro ir miesto savivaldybės, pasirodė vienas sėkmingiausių teatro ir šokio produkciją vaikams kuriančių Lietuvos šokio kolektyvų „Padi Dapi Fish“. Ne kartą apdovanoti kūrėjai Izraelio žiūrovams pristatė pirmą kartą. Šiai progai pasirinktas „Padi Dapi Fish“ pasaulį apkeliavęs spektaklis „Apkabinsiu tave“. Spektaklyje šokio kalba pasakojama istorija, kaip vyresnėsis brolis moko jaunesnę sesutę žaisti rankutėmis, kurios labai mažos ir nejudrios. Padedant rūpestingiems tėveliams, sesutės rankos „užauga“, ji išmoksta daug įdomių dalykų – ploti, žaisti, piešti ir svarbiausia – apsikabinti. Šokėjų kuriami vaizdai, kostiumų spalvos, scenografija spektaklyje atitinka įvairių amžiaus vaikų piešimo gebėjimus ir pasaulėjautą, todėl lengvai atpažįstami bei suprantami mažiesiems.